

فروغ آتش

بررسی اسطوره‌ی آتش در شاهنامه‌ی فردوسی

شهرام فروغی مهر

با مقدمه‌ی استاد دکتر محمدتقی فاضلی

سرشناسه	فروغی مهر، شهرام، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور	فروغ آتش: بررسی اسطوره‌ی آتش در شاهنامه‌ی فردوسی / شهرام فروغی مهر
مشخصات نشر	با مقدمه‌ی دکتر محمدتقی فاضلی اهواز: آیات، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	۲۸۲ ص.
شابک	۹۷۸۹۶۴۶۴۷۴۸۴۰ :
وضع فهرست نویسی	فجیا
خوان دیگر	بررسی اسطوره‌ی آتش در شاهنامه‌ی فردوسی
موضوع	فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹ - ۴۱۶ ق. شاهنامه -- نقد و تفسیر
موضوع	فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹ - ۴۱۶ ق. شاهنامه -- آتش
موضوع	آتش -- اساطیر
موضوع	آتش در ادبیات
موضوع	آتش -- جنبه‌های مذهبی -- زردشتی
شناسه افزوده	فاضلی، محمدتقی، مقدمه‌نویس
'شناسه افزوده	فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹ - ۴۱۶ ق. شاهنامه. شرح
رده بندی کنگره	۱۳۹۴ : ۴۱۶ PIR۴۴۹۵
رده بندی دیویی	۳۱۰ : ۴۱۶
شماره کتابشناسی ملی	۳۹۷۰۱۲۹ :

انتشارات موسسه فرهنگی آیات.....w.ayatpub.ir

عنوان کتاب: فروغ آتش

مؤلف: شهرام فروغی مهر

ناشر: انتشارات موسسه فرهنگی آیات

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۵

طراحی جلد: انتشارات آیات

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۴۷۴-۸۴-۰۰

حق چاپ برای مؤلف محفوظ است

نشانی نشر: اهواز کمپلو خیابان انقلاب، بین ارفع و ولیعصر، پاساز عبدالخانی

تلفن تماس: ۰۶۱ ۳۳ ۷۹ ۲۱۵۸

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	مقدمه‌ی استاد دکتر محمدتقی فاضلی
۵	فصل نخست: از اسطوره تا حماسه
۵	۱-۱: اسطوره و افسانه
۲۰	۲-۱: تاریخ اساطیری ایران
۲۵	۳-۱: شاهنامه، تاریخ اسطوره و حماسه
۲۹	فصل دوم: زرتشت و آتش
۲۹	۱-۲: از آفرینش تا رستاخیز
۳۸	۲-۲: اندیشه‌ها و تعالیم زرتشت
۵۲	۳-۲: مجوس، زرتشت و تقدس آتش
۵۸	۴-۲: آیین مهر و آتش
۶۳	فصل سوم: اسطوره آتش در شاهنامه فردوسی
۶۲	۱-۳: امشاسپندان و ایزدان
۷۵	۲-۳: ایزد آتش (آگنی)
۱۴	۳-۳: فرّ و عنصر آتش
۱۰۶	۴-۳: داستان پیدایی آتش
۱۲۷	۵-۳: ستیز آتر و اژی دهاک

- ۳-۶: اسطوره‌ی آتش در ایران و یونان ۱۳۵
- ۳-۷: تقدس آتش ۱۴۱
- ۳-۸: آتش و جشن سده ۱۴۸
- ۳-۹: آتش‌ها و آتشکده‌ها ۱۶۶
- ۲-۱۰: تطهیر آتش ۱۸۱
- ۳-۱۱: پادشاهی جمشید ۱۸۶
- ۳-۱۲: پادشاهی فریدون و جشن مهرگان ۱۹۵
- ۳-۳: پادشاهی براسپ ۲۰۰
- ۳-۱۴: پادشاهی گشتاسپ ۲۰۲
- ۳-۱۵: پادشاهی گرشاسپ ۲۱۶
- ۳-۱۶: آیین وز (سوزاندن) ۲۲۲

فصل چهارم: تصویر آتش در شاهنامه‌ی فردوسی ۲۲۷

- ۴-۱: اسطوره، نماد و تخیل ۲۲۷
- ۴-۲: تصویر یا ایماژ ۲۳۱
- ۴-۳: تصویر آتش در شاهنامه ۲۳۴
- استنتاج ۲۷۳
- منابع و مأخذ ۲۸۰

مقدمه

شاهنامه‌ی فردوسی، دنیای شگفت، گسترده و پررمز و رازی از فرهنگ، آیین و اسطوره‌های ایران کهن است. جهان شاهنامه یعنی جهان حماسه‌ها و پهلوانی‌ها. دنیای اندیشه‌های متعالی که به روشنایی خورشید نمر، داشته و در پرتو اندیشه‌های انسانی، رنگ و بوی تازه و زیبایی گرفته است. آنچنان که هر انسان آگاهی را تحت تاثیر جذبه‌های خویش قرار می‌دهد و دلربایی‌ها می‌نماید. این اندیشه‌ها، فرهنگ، آیین و رسوم ایرانیان کهن، چنان بر تار و پود جان سخن سرای توس، نقش بسته بوده است که یک آن غنات از آن را جایز نمی‌شمرد و به همین دلیل است که سراسر فرهنگ به بررسی این تفکرات است. برای شناخت یک ملت و فرهنگش، باید ساطع و پهلوانان آن را شناخت زیرا این اسطوره‌ها هستند که سخنگوی فرهنگ و آیین، ای خوداند. آنان عصاره و حاصل هویت و معرفت ملت خویش است. پینه‌های جاده‌ی خود و زیان گویای هدف‌ها، آرزوها، شکست‌ها و پیروزی‌های ملت خود هستند. پس این شناخت ما را به درک بهتر و تازه تری از موقعیت خویش به عنوان یک ایرانی صاحب تمدن و فرهنگ چند هزار ساله می‌رساند. به همین دلیل «بررسی اسطوره‌ی آتش در شاهنامه‌ی فردوسی» ما را در شناخت روح اندیشه‌ها و اعتقادات و آیین‌های ایرانیان کهن، یاری می‌دهد تا بهتر به درک این مساله برسیم که فردوسی چگونه از اسطوره‌ی آتش با آن بار اساطیری و آیینی‌اش، در شاهنامه استفاده کرده است. بنابراین در این نوشتار ابتدا به معانی مختلف اسطوره و تعاریف متعدد آن و همچنین رابطه‌اش با حماسه و شاهنامه پرداختیم تا زمینه را برای ورود به مبحث اسطوره‌ی آتش در شاهنامه، فراهم نماییم. پس از آن در متون باستانی

و تعلیم و اندیشه‌های زرتشت، ردّ پای اسطوره‌ی آتش را جست و جو کردیم تا در مقایسه با شاهنامه‌ی فردوسی، تفاوت‌ها و نزدیکی‌های آنها را بیان نماییم. همچنین اسطوره‌ی آتش را از جهت معانی و بیان آرایه‌های ادبی در ساخت تصاویر شاهنامه، بررسی نمودیم. امیدوارم این اثر که حاصل تحقیق و پژوهشی در دنیای گسترده‌ی شاهنامه‌ی فردوسی است، مورد توجه و استفاده‌ی دانشجویان و پژوهشگران عرصه‌ی شاهنامه و پژوهی قرار بگیرد. در پایان از یاری‌ها و راهنمایی‌های بخردانه‌ی اس. د. ارج. م. جناب آقای دکتر فاضلی، کمال تشکر و قدردانی را می‌نمایم. از دانشه، داوند منان، پیروزی و بهروزی ایشان و پایداری و جاودانگی سرزمینم ر. پرتو خرد و فروغ ازلی روشنایی و دانایی، خواستارم!

شهرام فروغی مهر
شهریور ۹۲ - اهواز

مقدمه استاد دکتر محمدتقی فاضلی

اسطوره شناسی بخش مهمی از علوم انسانی (باستان شناسی - تاریخ - ادیان - ادبیات و...) است زیرا روشنگر حوادث تاریک گذشته است. از آنجا که سرزمین کهن و پهناور ایران، مهد تمدن و تاریخ و ادیان و اساطیر بوده است، با مطالعه‌ی اساطیر ایرانی و تطبیق و مقایسه‌ی دقیق آنها با اساطیر ملل دیگر، تاریخ غبارآلوده‌ی فراموش شده‌ی قرون گذشته، آشکارتر خواهد شد. البته مهمترین بن مایه‌ی اسطوره‌ای ایرانی، کتاب مقدس اوستا و روایات ملی و ادبای باستان می‌باشد که متأسفانه بعد از حمله‌ی اسکندر گجسته به ایران در ۳۳۰ ق.م، اوستای مدون ۲۱ نسک (بخش) به گویش گاهانی، از بین رفته و تا پایان دوره ساسانی فقط ۵ نسک از آن برجای مانده است که آن هم به همت پادشاهان ساسانی و ساسانی و موبدان، جمع آوری و به گویش جدید (با الفبای سینه دیره) به رشته‌ی تحریر درآمده است و از اهمیت والایی برخوردار است. در این کتاب به بررسی آتش که معرف و نشان دهنده‌ی بخش مهمی از اسطوره‌ی تاریخی، داب و رسوم و آیین‌ها و معتقدات و ادیان ایرانی است، پرداخته شده است تا با در شناخت روایات و حماسه‌های ملی و نقش و تاثیر اساطیر ایرانی در فرهنگ داستان‌های حماسی شاهنامه و همچنین اندیشه‌های سترگ فردوسی بتوانیم یاری دهیم. تاکنون مقالات و رسالات و کتب اندکی در زمینه‌ی بررسی اساطیر آتش از جهت شکل ادبی آن با توجه به حماسه‌ی شاهنامه، به نگارش درآمده است و «شهرام فروغی مهر» در این پژوهش به بررسی سمبل «آتش» و جایگاه ارجمند آن در آیین‌ها و رسوم و فرهنگ ایرانیان باستان (ساسانی و پیشدادیان، کیانیان تا پایان دوره‌ی ساسانی) بر اساس و توجه به داستان‌های حماسی شاهنامه پرداخته است. او در گردآوری منابع و نگارش این اثر زحمات

زیادی را متحمل شده است و الحق اگرچه نخستین کار و تلاش پژوهشی ایشان است اما در حد بسیار خوب و قابل ستایشی از عهده‌ی کار برآمده است. او شاعر است و از دانشجویان فرهیخته‌ی دانشگاه شوشتر که در سال‌های قبل چند مجموعه شعر نیز به چاپ رسانده و جوایز ادبی متعددی نیز به دست آورده است که در جای خود قابل تقدیر و تحسین می‌باشد. برای ایشان آرزوی سربلندی و توفیق را از خداوند بزرگ خواهیم. در پایان این سطور امیدوارم که به‌هشگران ارجمند، این راه را ادامه بدهند و از شمع کم‌سویی که فروخته‌ایم، مشعلی تابان بسازند تا بر اثر روشنایی و فروغ آن، زوایا و گوشه‌های تاریک تاریخ و اساطیر کشور عزیزمان ایران، با نگرشی جدیدتر، مورد کنش قرار بگیرد.

دکتر محمدتقی فاضلی

خرداد ماه ۱۳۹۲ خورشیدی